

TALABALARNING TEXNOLOGIK KOMPETESNIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI

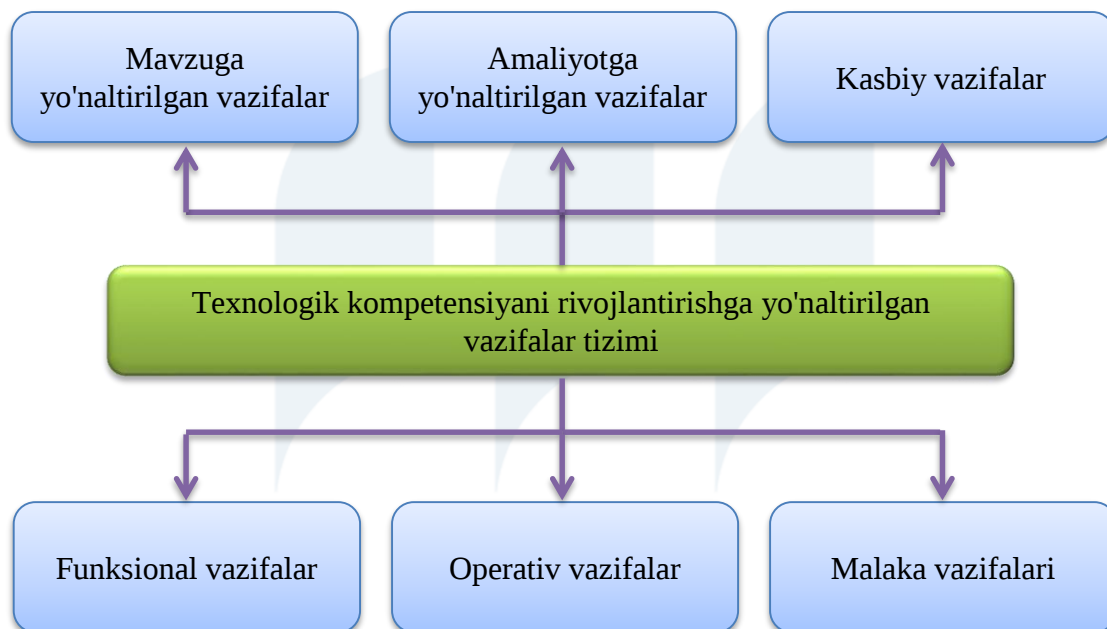
Butayeva Nargiza Buriboyovna

Jizzax politexnika instituti mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14964205>

Amaliyot shuni ko'rsatdiki, o'quv jarayonida individual vazifalar va muammolarni emas, balki ularning aniq maqsadlar bilan birlashtirilgan yaxlit tizimidan foydalanish muhim ahamiyatga ega. O'quv va kognitiv vazifalar tizimlari turli tasniflar asosida, masalan, ijodiy faoliyat uslubiga xos bo'lgan intellektual fazilatlarga asoslangan fan metodlari kursining aspektli muammolari bo'yicha tuzilishi mumkin. Faoliyatning ijodiy uslubini shakllantirishga yordam beradigan vazifalar tizimi G.K.Selevko tomonidan ishlab chiqilgan [1].

Olimlarning berilgan ta'lim sohasidagi psixologik-pedagogik ishlanmalarini, ilg'or pedagogik va o'z tajribamizni hisobga olgan holda, biz oliy ta'lim muassasalarida texnika mutaxassislik talabalarining texnologik kompetensiyalarini shakllantirishga yordam beradigan kompetensiyaga yo'naltirilgan vazifalar tizimini ishlab chiqdik (1-rasm).

1-rasm. Talabalar texnologik kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan vazifalar tizimi.

Bizning kompetensiyaga yo'naltirilgan vazifalar mazmunini loyihalashtirishga bo'lgan yondashuvimiz markazida texnologik faoliyat holatlarini yaratish orqali kompetensiyalar tarkibiy qismlarining (kasbiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarning ko'nikma va qobiliyatlari bo'yicha maxsus texnologik va ijtimoiy-kommunikativ bilim) kasbiy tsikllarning o'quv fanlarini o'rganish jarayoni birligini ta'minlashdir. O'quv vazifalarining kompetensiyaga yo'naltirilgan tizimi - bu talabalarga ko'nikma va malakalarning maxsus texnologik va kommunikativ bilimlarini o'zlashtirishga qaratilgan texnologik faoliyat holatlarini taqdim etish shakli bo'lgan o'zaro bog'liq bo'lgan mavzuga yo'naltirilgan, amaliyotga yo'naltirilgan va kasbiy vazifalar majmui, kasbiy tsikllarning o'quv fanlarini o'rganish jarayonida talabalarning texnologik kompetensiyalarini rivojlantirishni ta'minlaydigan kasbiy ahamiyatga ega fazilatlarni rivojlantirish.

Kasbiy sikllarning o'quv fanlarini o'rganishning turli bosqichlarida ularning funksional maqsadiga qarab kompetensiyaga yo'naltirilgan vazifalar qo'llaniladi.

Mavzuga yo'naltirilgan vazifalar o'quv jarayonida talabalarda kasbiy sikllarning o'quv fanlari bo'yicha mutaxassisning ko'nikma va malakalarini muayyan texnologik kompetensiyalarning bir qismi sifatida o'zlashtirish va kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlarni rivojlantirish uchun zarur va yetarli bo'lgan maxsus texnologik bilimlar majmuini shakllantirganda qo'llaniladi. Mavzuga yo'naltirilgan vazifalar kasbiy sikllarning o'quv fanlari mavzulari (bo'limlari) bo'yicha maxsus texnologik bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan vaziyatlarni tanlash asosida quriladi. Ular talabalarga og'zaki yoki test topshirig'i shaklida darsda amaliy laboratoriya yoki nazorat ishlarini bajarish uchun topshiriq shaklida taklif etiladi. Shu bilan birga, taklif etilgan vazifalar kognitiv muammo shaklida taqdim etilgan ilmiy qarama-qarshilikni o'z ichiga olishi mumkin va shu bilan talabalar tomonidan ijodiy yoki hissiy jihatdan qimmatli tajribani o'zlashtirishga yordam beradi.

Amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar o'quv jarayonida talabalarda texnologik kompetensiyalarni rivojlantirish, kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlarni rivojlantirish uchun zarur va yetarli bo'lgan yaxlit maxsus texnologik va kommunikativ ko'nikmalar tizimini shakllantirganda qo'llaniladi. Amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar mutaxassisning kompetensiyalariga kiruvchi kasbiy muammolarni hal qilish uchun asosiy bo'lgan talabalarning ko'nikmalari va qobiliyatlari o'zlashtiriladigan bunday vaziyatlarni tanlash orqali quriladi.

Texnologik faoliyatning aniq kasbiy vazifalariga qarab, amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar tuzilishi mumkin:

- ma'lum bir kasb va mutaxassislikka xos bo'lgan maxsus texnologik ko'nikma va malakalarni rivojlantirishni ta'minlaydigan texnologik vaziyatlarni tanlash, texnologik faoliyatning texnik yoki loyihalash-konstruktorlik masalalarini hal qilish uchun zarur ma'lumotlarni izlash va qo'llash; texnologik jarayonning o'ziga xos operatsiyalari va boshqalar;

- dolzarb texnik yoki dizayn masalalari bilan bir qatorda talabadan ijtimoiy-kommunikativ ko'nikma va malakalarni qo'llashni, demokratik va ijtimoiy madaniyatga ega bo'lishni talab qiladigan texnologik faoliyatni jamoaviy amalga oshirish muammolarini hal qiladigan texnologik vaziyatlarni tanlash asosida. ishbilarmonlik aloqalari, shaxslararo aloqalar va ijodiy hamkorlik munosabatlari, kommunikativ fazilatlar va boshqalar qo'yiladi.

- talabadan amaliyotga yo'naltirilgan muammolarni hal qilishning nostandart usullarini topishni talab qiladigan vaziyatlarni tanlash asosida:

Fan bilimlari sohaslarini qamrab olish darajasiga ko'ra, amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar intizomiy bo'lishi mumkin, fanlararo va metadisiplinar. Bunday topshiriqlarni talabalarga laboratoriya yoki amaliy mashg'ulotlarda topshiriqlar shaklida taklif qilish mumkin.

Kasbiy vazifalar o'quv jarayonida talabalarda texnologik faoliyatda kasbiy muammolarni hal qilishning optimal usullarini aniqlash, ishlab chiqish va uni amalga oshirish sohalari va darajalarida qo'llash, kasbiy ahamiyatga ega fazilatlarni rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirishda qo'llaniladi. Kasbiy vazifalar texnologik faoliyatning turli darajalarida yuzaga keladigan vaziyatlarni ko'rib chiqish asosida qurilgan bo'lib, talabadan oqilona tanlov qilishni yoki texnologik faoliyatning kasbiy vazifasini hal qilishning u yoki bu usulini ishlab chiqishni, qaror qabul qilishda axloqiy qarama-qarshiliklarni bartaraf etishni talab qiladi.

Kasbiy vazifalar ishlab chiqarish vazifalari (buyruqlari) shaklida shakllantiriladi va ularni hal qilish algoritmi texnologik faoliyatning tegishli darajasida vazifalarning (buyruqlarning) bajarilishini ta'minlaydigan mantiqiy tugallangan tartibni ta'minlashi kerak. Kelajakdagi texnologik faoliyatni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlariga qarab, kasbiy vazifalar ularni reproduktiv yoki muammoli-qidiruv xarakterdagi individual yoki jamoaviy bajarishni o'z ichiga olishi mumkin, fan bilimlari sohalarini qamrab olish darajasiga ko'ra, ular fanlararo va metadisiplinar bo'lishi mumkin, va texnologik faoliyatni amalga oshirish darajasiga ko'ra, funktsional yoki operatsion:

- malaka vazifalari mutaxassisning malakasiga qo'yiladigan talablar asosida ishlab chiqiladi, ular bo'lajak muhandisning texnologik faoliyatining asosiy turlarini amalga oshirish darajasida kompetensiyalarni shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan kasbiy sikllarning o'quv fanlari mazmunini qamrab oladi. Malakaviy vazifalar funktsional va operatsion kasbiy vazifalarni ishlab chiqishga xizmat qilishi mumkin. Bu topshiriqlar bitiruvchilarga bitiruv malakaviy ishi uchun topshiriq shaklida taklif etiladi.

- funktsional vazifalar malakaviy topshiriqlar asosida ishlab chiqiladi va mutaxassisning funktsiyalari (kichik funktsiyalari) darajasida kompetensiyalarni shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan kasbiy sikllarning o'quv fanlari mazmunini qamrab oladi. Ular talabalarga amaliy darsda yoki kurs loyihasida, shuningdek talabalarni oraliq attestatsiyadan o'tkazish uchun nazorat topshiriqlari shaklida taklif etiladi.

- operativ vazifalar funktsional vazifalar asosida ishlab chiqiladi va texnologik operatsiya darajasida mutaxassis kompetensiyalarini shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan kasbiy sikllarning o'quv fanlari bo'limlari va mavzulari mazmunini qamrab oladi.

Ular talabalarga amaliy yoki seminar mashg'ulotlarida, shuningdek, bilimlarni joriy nazorat qilish yoki talabalarni oraliq attestatsiyadan o'tkazish uchun topshiriqlar shaklida taklif etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Селевко, Г. К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП /Г. К. Селевко. - М.: НИИ шк. технологий, 2005. -284с.
2. Ярочкина, Г. В. Методика проектирования учебных материалов на модульно-компетентностной основе для системы довузовского профессионального образования: методическое пособие /Г. В. Ярочкина, С. А. Ефимова. - М., Московский психолого-социальный институт, Федеральный институт развития образования, 2006. - 177с..